

Постановка проблеми. Зміни до Господарського процесуального кодексу України, що набули чинності 01 січня 2024 року, принесли нову процедуру розгляду клопотань Антимонопольного комітету України в господарських судах [1]. Зокрема, тепер господарські суди відповідатимуть за розгляд клопотань щодо проведення перевірок суб'єктів господарювання, накладення арешту, вилучення документів та інформації, а також забезпечення доступу до приміщень і систем електронних комунікацій в справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Такі «нетрадиційні» повноваження господарських судів направлені на стримування дискреційних повноважень АМКУ, який вповноважений контролювати дотримання законодавства у сфері конкуренції.

При цьому важливим є те, що впровадження такого механізму між державним органом та судом направлений на забезпечення принципу розділення влади та дотримання системи противаги у забезпеченні взаємодії між різними владними структурами.

Зазначені нововведення, як зазначено було в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України» реалізовані в ході виконання статті 256 Угоди про Асоціацію, де Україна взяла на себе зобов'язання наблизити українське законодавство про конкуренцію та практику застосування до *acquis communautaire* Європейського Співтовариства. На виконання зазначеного зобов'язання в рамках проекту Twinning європейськими експертами в березні 2019 року розроблено «Порівняльно-правовий аналіз Закону України «Про захист економічної конкуренції України. Рекомендації щодо законодавчих змін» (далі - Gap Analysis), яким визначено в якій частині законодавство про захист економічної конкуренції не відповідає європейському законодавству та надано рекомендації щодо необхідних законодавчих змін для їх усунення. Gap Analysis також базувався на основі звітів ОЕСР (2008, 2016) та ЮНКТАД (2013) [2].

Разом з тим, нововведення також підкреслюють важливість забезпечення прозорості та об'єктивності у діяльності державних органів, зокрема у сфері контролю за дотриманням антимонопольного законодавства АМКУ з боку господарського суду.

Отже, дослідження цієї теми має важливе значення для розуміння певного правового балансу в динаміці розвитку державних структур, зокрема в контексті забезпечення правової стабільності та захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо повноважень господарського суду розглядати клопотання Антимонопольного комітету України щодо проведення перевірок є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема можна виділити роботи таких вчених як: М. С. Сус щодо нормативно-правового забезпечення дотримання прав суб'єктів господарювання під час проведення перевірок Антимонопольного комітету України в контексті антимонопольної реформи в Україні; М. В. Слободянюк, В. В. Хачатрян щодо особливостей функціонування Антимонопольного комітету України; М. І. Хавронюк, О. Б. Піскунова, М. М. Серебряков щодо посилення повноважень

Антимонопольного комітету України та систему стримувань з боку системи господарських судів України.

Незважаючи на актуальність теми контролю за дотриманням антимонопольного законодавства та роль господарських судів у цьому процесі, варто відзначити, що дане питання залишається малодослідженим у наукових колах. Відсутність достатнього обсягу досліджень у цій області може ускладнювати зрозуміння ефективності механізмів контролю, а також виявлення можливих проблем та шляхів їх вирішення. Така ситуація створює потребу в подальших наукових дослідженнях та аналізі, спрямованих на вивчення ролі господарських судів.

Метою статті є аналіз правового регулювання та практичної реалізації повноважень, наданих господарським судам для розгляду клопотань, що надходять від Антимонопольного комітету України. Дослідження цього механізму за статтею 252-1 Господарського процесуального кодексу України щодо розгляду клопотань Антимонопольного комітету України має важливе значення для забезпечення економічної конкуренції та законності в сфері господарської діяльності, оскільки за своєю суттю механізм направлений на стримування можливого свавілля з боку АМКУ та роль господарських судів у вирішенні подібних справ.

Виклад основного матеріалу. До «традиційних» повноважень Антимонопольного комітету України, щодо виявлення зловживань монополієм (домінуючим) становищем, контролем за концентрацією суб'єктів господарювання, захистом від недобросовісної конкуренції, нещодавно запроваджений новий порядок щодо отримання «санкції» від господарського суду на проведення перевірки суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю; доступу до приміщень, інших володінь, інших місць зберігання інформації, що перебуває у володінні та/або користуванні суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, та/або на вчинення окремих процесуальних дій, передбачених законодавством про захист економічної конкуренції, у вигляді проведення огляду, опломбовування (опечатування), накладення арешту на майно, вилучення майна.

Так, господарському суду відповідно до статті 252-1 Господарського процесуального кодексу України надано повноваження щодо розгляду клопотань Антимонопольного комітету України про надання дозволу на проведення перевірки суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, доступу до приміщень, інших володінь, інших місць зберігання інформації, що перебуває у володінні та/або користуванні суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, та/або на вчинення окремих процесуальних дій, передбачених законодавством про захист економічної конкуренції, у вигляді проведення огляду, опломбовування (опечатування), накладення арешту на майно, вилучення майна.

Такі «нетрадиційні» повноваження господарських судів щодо надання дозволу за клопотаннями Антимонопольного комітету України та новий порядок

для АМКУ дуже схожі з повноваженнями слідчого судді та повноваженнями правоохоронних органів під час досудового розслідування, але дозвіл надаватиме не слідчий суддя, як у випадку досудового розслідування у кримінальних справах, а суддя господарського суду.

Разом з тим, такий механізм реалізації нового порядку повноважень АМКУ можливий тільки після отримання дозволу господарського суду, що виключає реалізацію повноважень АМКУ на власний розсуд. Безумовно це відкриває шлях до формування нових підходів і практик, які і визначають дієвість попереднього судового контролю за діями АМКУ.

На думку І. І. Кобець це важливий кроку впровадженні ефективного механізму контролю за порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції. Нові повноваження сприятимуть підвищенню прозорості та рівності перед законом у сфері підприємництва, сприяючи створенню конкурентноспроможної та справедливої економічної системи [3].

В розрізі даного питання, доречно згадати основну мету діяльності Антимонопольного комітету України та вказати, що Антимонопольний комітет України є установою державного рівня з особливим статусом щодо забезпечення захисту конкуренції в господарській сфері та у галузі державних закупівель [4].

Як зазначають М. В. Слободянюк та В. В. Хачатрян, в умовах ринкової економіки важливою функцією держави є забезпечення контролю за збереженням конкурентних умов і розвитком конкурентного середовища на різних ринках. Антимонопольний комітет України відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері конкуренції, маючи спеціальний статус [5, с. 232].

В той же час, видається доречним, що у період дії воєнного стану на території України та призупинення перевірок суб'єктів господарювання уповноваженими на це державними структурами, саме Антимонопольний комітет України має право на проведення перевірок щодо дотримання доброчесності у конкурентних відносинах, однак не можна лишати на саморегулювання такий серйозний механізм впливу на бізнес, як перевірки з боку Антимонопольного комітету України, тому доречним є законодавче закріплення важелю стримування – через контроль господарського суду, а саме: наявність судового рішення.

У своїх працях М. І. Хавронюк, О. Б. Піскунова та М. М. Серебряков вдало визначили, що посилення функцій Антимонопольного комітету України без гарантій його повної автономії та відповідальності, зокрема перед політичними силами, може призвести до опору новим законодавчим ініціативам у сфері реформування антимонопольного, антикорупційного та антиолігархічного законодавства [6, с. 125]. Також це може сприяти зростанню зловживань розширеними повноваженнями як з боку керівництва Антимонопольного комітету України, так і з боку політичних діячів, які мають можливість неконституційного впливу на роботу комітету.

З 01 січня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України» (далі – Закон № 3295-IX) [7], яким внесено зміни, зокрема до Господарського процесуального кодексу України, що знайшло своє відображення у статті 252-1

«Особливості розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження за клопотаннями Антимонопольного комітету України, територіального відділення Антимонопольного комітету України».

Відповідно до нововведень, підставами для подання Антимонопольним комітетом України, або його територіальним відділенням клопотання суду про надання дозволу на проведення перевірки є наявність хоча б однієї з таких обставин: розгляд заяв суб'єктів господарювання, громадян, об'єднань, установ, організацій про порушення їх прав унаслідок дій чи бездіяльності, визначених законодавством про захист економічної конкуренції як порушення законодавства; подання органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; безпосереднє виявлення органами, посадовими особами Антимонопольного комітету України, або його територіального відділення ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції; розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; потреба в перевірці інформації, отриманої у зв'язку із здійсненням державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

Варто додати, що у клопотанні щодо проведення процесуальних дій, таких як опломбування, накладення арешту на майно та вилучення майна, також зазначаються документи, предмети та інші носії інформації, системи електронних комунікацій, місця зберігання інформації, приміщення та інші володіння, щодо яких подається клопотання. Крім того, до клопотання додаються копії документів, що підтверджують підстави для проведення перевірки чи окремих процесуальних дій. Суд розглядає клопотання у спрощеному порядку без повідомлення учасників справи, використовуючи матеріали, що вже є у справі. Згідно з клопотанням Антимонопольного комітету України або з власної ініціативи суду, справа розглядається в судовому засіданні з обов'язковим викликом представників Антимонопольного комітету України або його територіального відділення.

Господарський суд може розглядати клопотання в спрощеному порядку без повідомлення сторін про матеріали, що вже є у справі. Після розгляду клопотання суд може прийняти рішення про залишення його без розгляду, часткове або повне задоволення, або відмову. Якщо клопотання залишається без розгляду, його можна подати повторно після виправлення недоліків.

Суд може відмовити у задоволенні клопотання, якщо не було достатньо обґрунтованих підстав для проведення перевірки або виконання інших дій, зазначених у клопотанні. Рішення суду щодо клопотання може бути оскаржено протягом п'яти днів, проте це не призводить до призупинення його виконання.

Важливо відзначити, що рішення суду про задоволення часткове або повне клопотання не оприлюднюється до завершення відповідних процесуальних дій, зазначених у рішенні.

Відповідно такі перевірки повинні бути попередньо дозволені господарським судом, а органи Антимонопольного комітету України мають кожного разу наводити достатнє обґрунтування необхідності проведення перевірок та здійснення вказаних вище процесуальних дій, аби останні могли бути дозволені судом.

У розрізі цього твердження варто звернути увагу на думки М. С. Суса, котрий стверджує, що необхідність отримання попереднього дозволу господарського суду на проведення перевірок суб'єктів господарювання в теорії має запобігати необґрунтованому втручання органів Антимонопольного комітету України в операційну діяльність суб'єктів господарювання та більшою мірою сприяти забезпеченню дотримання їхніх прав ніж коли господарські суди продовжували б здійснювати лише *ex post* контроль за законністю перевірок органів Антимонопольного комітету України та їхніх процесуальних дій [8, с. 151]. Як буде реалізований такий механізм в аспекті забезпечення дотримання прав суб'єктів господарювання на практиці продемонструє час, оскільки по мірі використання органами Антимонопольного комітету України наданого інструментарію продемонструє проблемні аспекти нового правового регулювання проведення перевірок та окремих процесуальних дій.

Незважаючи на вищевказані позитивні моменти і те, що обґрунтування прийняття такого законопроекту було представлено, як виконання зобов'язань України перед ЄС, наявні певні процесуальні зауваження, які можуть виникнути саме на стадії правозастосування.

Перш за все, це питання інстанційності, оскільки стаття 252-1 має назву «Особливості розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження за клопотаннями Антимонопольного комітету України, територіального відділення Антимонопольного комітету», але внесена в Розділ IV «Перегляд судових рішень», що є нелогічним і породжує багато питань, наприклад: підсудності (територіальної юрисдикції) клопотань та за якими критеріями її визначати, чи за місцезнаходженням територіального органу АМКУ чи за місцезнаходженням майна, чи за місцезнаходженням суб'єкта перевірки. Далі, оскільки клопотання не є позовом, то не визначене коло учасників та їх права. Також виникають питання щодо правомірності втручання у право «мирного володіння» за ст. 1 Першого протоколу ЄКСПЛ та питання порядку оскарження ухвал.

Окремо варто зауважити про «закритість» ухвал господарських судів про надання відповідних дозволів. Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про доступ до судових рішень», обмеження доступу до офіційного веб-порталу судової влади України є обґрунтованим лише в разі необхідності захисту інформації, яка за рішенням суду підлягає конфіденційності у разі розгляду справи на закритому засіданні. Публічний доступ до рішень про дозвіл на перевірку забезпечується через один рік після їх реєстрації [9].

В зв'язку з цим, виникають ризики з точки зору довіри громадськості при наявності недостатньої прозорості і відкритості в діяльності АМКУ. Однак такий підхід може мати й свої недоліки. Наприклад, він може спричинити затримки у розгляді клопотань Антимонопольному комітету України, що, у свою чергу, може вплинути на ефективність антимонопольного контролю.

З іншого боку, обмеження доступу до ухвал господарського суду щодо надання Антимонопольному комітету України права на перевірку може бути кроком у напрямку забезпечення більшої контрольованості і обґрунтованості дій органів влади.

Так, на думку Д. Попкова, закладена Законом № 3295-IX ідея забезпечення ефективності реалізації «санкціонованих» судом заходів через швидкість та

З огляду на це, потребує удосконалення процесуальне законодавство щодо внесення відповідних змін та конкретизації інших положень. Зокрема, щодо включення ст. 252-1 до Розділу III «Позовне провадження» Господарського процесуального кодексу України та внесення змін до ч. 4 ст. 4 Закону України «Про доступ до судових рішень» у частині термінів оприлюднення ухвал про надання права Антимонопольному комітету України на термін завершення перевірки.

Список використаної літератури

1. Господарський процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст. 56). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5431&conv=9>.
3. Кобець І. І. АМКУ має нові повноваження: до чого готуватися бізнесу? URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/litigation/amku-maye-novi-povnovazhennya-do-chogo-gotuvatisya-biznesu/>.
4. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 року № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.
5. Слободянюк М. В., Хачатрян В. В. Особливості функціонування Антимонопольного комітету України. Миколаївський національний університет імені В. О Сухомлинського. 2016. № 14. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/48.pdf>
6. Хавронюк М. І., Піскунова О. Б., Серебряков М. М. Біла книга антиолігархічної реформи. Київ: ФОП Буря О. Д., 2023. URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/Bila_knyga_antioligarhichnoyi_reformy.pdf
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України від 09.08.2023 року № 3295-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#Text>
8. Сус М. С. Нормативно-правове забезпечення дотримання прав суб'єктів господарювання під час проведення перевірок Антимонопольного комітету України в контексті антимонопольної реформи в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. № 81. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300559/292825>.
9. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>.
10. Попков Д. І. Ефективний судовий контроль за дискреційними повноваженнями АМКУ: чи існують ризики «легалізації свавілля» за умов недостатньої правової визначеності. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/288471-efektivniy-sudoviy-kontrol-zadiskreitsynimi-povnovazhenniyami-amku-chi-isnyuyut-riziki-legalizatsiyi-svavillya-zatumov-nedostatnoyi-pravovoyi-viznachenosti>.
11. Офіційний сайт Верховного Суду України. У КГС ВС обговорили актуальні питання розгляду господарськими судами справ за участю органів Антимонопольного комітету України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1565333/>.

References

1. Commercial Procedure Code of Ukraine of November 06, 1991, No. 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>. [in Ukrainian].
2. Explanatory note to the draft Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts on Improving the Activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine”. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5431&conv=9>. [in Ukrainian].

3. Kobets I. The AMCU has new powers: what should businesses prepare for? URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/litigation/amku-maye-novi-povnovazhennya-do-chogo-gotuvatisya-biznesu/> [in Ukrainian].
4. On the Antimonopoly Committee of Ukraine: Law of Ukraine of 26.11.1993, No. 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> [in Ukrainian].
5. Slobodianiuk M. V., Khachatryan V. V. (2016). Features of the functioning of the Antimonopoly Committee of Ukraine. Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi, № 14. P. 232-234. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/48.pdf>. [in Ukrainian].
6. Khavroniuk M. I., Piskunova O. B., Serebriakov M. M. (2023). White Paper on Anti-Oligarchic Reform. Kyiv: FOP. Burya OD. 198 p. URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/Bila_knyga_antyoligarhichnoyi_reformy.pdf. [in Ukrainian]
7. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Legislation on the Protection of Economic Competition and the Activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine: Law of Ukraine of 09.08.2023 No. 3295-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#Text>. [in Ukrainian].
8. Sus M. S. (2024). Legal Framework for ensuring observance of rights of undertakings during inspections of The Antimonopoly Committee of Ukraine in the context of antimonopoly reform in Ukraine. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. № 81. P. 151-159. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300559/292825>. [in Ukrainian].
9. On access to court decisions: Law of Ukraine of 22.12.2005 No. 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> [in Ukrainian].
10. Popkov D. I. Effective judicial control over the discretionary powers of the AMCU: are there risks of “legalization of arbitrariness” in the conditions of insufficient legal certainty? URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/288471-efektivniy-sudoviy-kontrol-za-diskretyynimi-povnovazhenniami-amku-chi-isnuyut-riziki-legalizatsiyi-svavillya-za-umov-nedostatnoyi-pravovoyi-viznachenosti> [in Ukrainian].
11. Official website of the Supreme Court of Ukraine. The CGS of the Supreme Court discussed topical issues of consideration by economic courts of cases involving the bodies of the Antimonopoly Committee of Ukraine. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1565333/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 10.05.2024 р.

V. P. Popeliuk, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
National University «Odesa Law Academy»
the Department of Economical Law and Procedure
23 Fontanska Rd, Odesa, 65009, Ukraine
e-mail: advokat.vp@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7415-3996>

**«NON-TRADITIONAL» AUTHORITIES OF COMMERCIAL COURTS
REGARDING THE CONSIDERATION OF PETITIONS OF THE
ANTIMONOPOLOGY COMMITTEE OF UKRAINE FOR THE GRANT OF
PERMISSIONS FOR INSPECTIONS OF BUSINESS ENTITIES, INCLUDING
ACCESS TO THE PREMISES, INSPECTION, SEALING, AREAS
STATEMENT AND EXTRACTION OF PROPERTY**

Summary

The article is devoted to the legal regulation of the powers of commercial courts regarding the granting of permission to carry out inspections, imposing arrests, seizing documents and information, as well as obtaining access to the premises and electronic communications systems of business entities, associations, authorities, local self-government bodies, administrative and economic bodies management and control at the request of the Antimonopoly Committee of

Ukraine (hereinafter - AMCU) according to Article 252-1 of the Economic Procedure Code of Ukraine.

It was determined that one of the innovations of the European integration changes to the legislative framework of Ukraine was the possibility of commercial courts to consider petitions of the Antimonopoly Committee of Ukraine regarding inspections of business entities, imposing arrests, seizing documents and information, as well as obtaining access to premises and electronic communications systems in cases of violations legislation on the protection of economic competition.

It was established that the powers of the commercial court to consider petitions of the Antimonopoly Committee of Ukraine under Article 252-1 of the Economic Procedural Code of Ukraine fulfill the role of judicial control and should become a counterweight to abuses by the bodies of the Antimonopoly Committee of Ukraine. It was analyzed that access to the judicial practice of commercial courts regarding the granting of permission to the Antimonopoly Committee of Ukraine for inspection is not open and is not subject to publication in electronic form during the year. Accordingly, it is possible to analyze the real results of such European integration legislative changes no earlier than the end of the current or the beginning of the next calendar year.

Changes are proposed to the provisions of domestic legislation, namely to the Commercial Procedure Code of Ukraine by including them in the powers of first instance courts in Section III «Claim Proceedings» and excluding them from the powers of appellate bodies in order to avoid instance conflicts and to part 4 of Art. 4 of the Law of Ukraine «On Access to Court Decisions» regarding the terms of publication of resolutions granting the right to the Antimonopoly Committee of Ukraine for inspection from one year to the date of completion of the inspection.

Keywords: commercial court, Antimonopoly Committee of Ukraine, economic competition, permission to carry out inspection, arrest, seizure of documents and information, access to premises.